

mestall

any IV
núm. 11
novembre 2002

mestall: 1. mescla de diferents espècies de cereals; 2. conjunt homogeni de coses diverses

Butlletí de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines

L'ENSENYAMENT DE LA HISTÒRIA A SECUNDÀRIA I EL PRIMER PREMI "MESTALL"

En els darrers anys, l'ensenyament a Secundària s'ha vist immers en una etapa de canvis continuats, ja sigui a l'ESO o al Batxillerat, uns canvis que han provocat molt de debat entre els professionals de l'ensenyament i també en el conjunt de la societat. Els canvis han estat de molt abast i potser fins d'aquí a uns anys no podrem valorar-los en la seva integritat. No és, però, ara el moment d'entrar en valoracions.

L'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines és una entitat jove i amb esperit de transcendir els àmbits habituals d'actuació dels centres d'estudis i associacions de la seva mena; per aquesta raó ha decidit crear el primer premi "Mestall" per als estudiants de Batxillerat. Des de l'Associació d'Història Rural som conscients que és en l'etapa del Batxillerat quan es desperten moltes de les vocacions cap a la recerca històrica. Sabem dels esforços que fa el professorat de Secundària en la tutorització d'aquestes primeres passes cap al món de la recerca, però també que aquesta dedicació

es veu recompensada pels treballs que cada any van fent les noves generacions de batxillerats. Sabem, també, dels esforços que fan els alumnes, en un curs ja per si sol atapeït, és el curs en què s'han de preparar per superar el Batxillerat, a poder ser amb una bona nota per després encarar amb possibilitats d'èxit les PAU.

El treball de recerca s'ha presentat com una novetat de l'actual Batxillerat. Fa molts anys, però, que alguns centres i una part significativa del professorat, sobretot de l'àmbit d'Humanitats, i en especial d'Història, proposaven algun treball d'investigació als seus alumnes en els darrers cursos de BUP o al COU, i encara en el

Batxillerat anterior. La diferència actual es presenta pel fet que ara tots hi estan obligats, el treball de recerca és preceptiu en l'actual currículum de Batxillerat i representa una part proporcional molt elevada en el conjunt de la nota final.

La creació del premi "Mestall" ve a sumar-se a tot un conjunt de premis que en els darrers anys, des de la generalització del treball de recerca a Batxillerat, han proliferat. És un més, però amb un caràcter diferenciat: en primer lloc, el seu àmbit d'actuació és la totalitat del territori català i, en segon lloc, s'especialitza en treballs de recerca dedicats a l'estudi del món rural, en qualsevol dels seus aspectes, geogràfic, històric, antropològic, artístic, etc. Sabem, d'altra banda, que l'estudi del

medi local, el medi rural fins fa relativament poc, és una bona manera d'iniciar els joves investigadors en la recerca, ja que es tracta de realitats immediates. D'altra banda, treballar per primera vegada en una investigació inèdita i personal, proposar unes hipòtesis, anar directament a les fonts, estudiar-les, confrontar-les amb la biblio-

SUMARI

Portada

L'ensenyament de la història a secundària i el primer premi Mestall

Notes de lectura

Pere Gifre, Josep Matas, Santi Soler, *Els arxius patrimonials*

Entrevista

Albert Compte, *Història i ensenyament a secundària*

Trobades

Didàctica amb fonts d'arxius

Les visites pastorals

Llibres

M. Parada, A. Selga, M.A. Bonet i J. Vallès, *Etnobotànica de les terres gironines*

Agenda

grafia i redactar una memòria final és una feina altament gratificadora per a l'autor, però també per al professorat que l'ha tutoritzat i les seves famílies. Des d'ara volem contribuir no pas a despertar vocacions, sinó a compensar, mínimament, els esforços d'alguns joves investigadors.

D'ells depèn el futur de la investigació del passat, en especial i en el nostre cas, de la investigació històrica del món rural.

Pere Gifre

notes de lectura

a l'entorn de la
Biblioteca d'Història Rural

**Pere Gifre, Josep Matas,
Santi Soler,**
Els arxius patrimonials

Biblioteca d'Història Rural
(col·lecció Fonts, 2), CCG
Edicions, Girona, 2002,
127 pàgines.

Els arxius patrimonials recull les aportacions presentades per Pere Gifre, Josep Matas i Santi Soler en el XIII Seminari d'Història Econòmica, organitzat per la Universitat de Girona i l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, que va tenir lloc a Girona el mes d'octubre de l'any 2000, amb els arxius patrimonials com a tema monogràfic. L'experiència dels autors en el camp de la recerca i de l'arxivística converteixen el llibre en un autèntic manual per al coneixement, la valoració i la difusió de la font arxivística més important per a l'estudi de la història rural.

El llibre està dividit en tres parts. En la primera, els autors delimiten el concepte de fons patrimonial --diferenciant-lo d'altres semblants, com el concepte de fons familiar--, analitzen les característiques generals dels fons (el caràcter privat, la tipologia documental, els suports, etc.), apunten les possibilitats que aquests fons ofereixen a la investigació i constaten la situació legal a què estan sotmesos.

La segona part del llibre, la més extensa, està dedicada al tractament arxivístic dels fons patrimonials, amb un primer apartat en què els autors presenten els elements que permeten fer l'anàlisi prèvia a la redacció dels instruments de descripció: de les indicacions que duen els lligalls o les notes del dors dels pergamins a l'existència de llibres mestres, tot passant per la necessitat d'elaborar l'arbre genealògic de la família o les famílies que conformen el patrimoni.

D'aquesta part del llibre cal destacar les pàgines dedicades a la identificació i a la delimitació dels fons, perquè il·lustren

en un camp específic --en aquest cas, el dels arxius patrimonials-- i amb exemples aclaridors --el nom que cal atorgar al fons o la relació entre fons i subfons, per exemple-- el debat teòric sobre el concepte de fons. Un debat substancial que l'arxivística catalana havia negligit fins fa poc i que en els darrers anys ha donat aportacions importants com les de Josep Matas (1999) i M. Àngels Bernal (2001) en la revista *Lligall*.

En la tercera part del llibre els autors descriuen els principals tipus documentals que es poden trobar en els arxius patrimonials, amb especial èmfasi en les anomenades documentació constitutiva i documentació administrativa del patrimoni, que constitueixen els dos blocs nuclears del quadre de classificació d'aquests tipus d'arxius. Cal subratllar l'atenció que es dedica als llibres mestres, a través d'uns exemples molt eloqüents i expressius que demostren que aquests documents no són només una eina molt útil per als arxivers, sinó que la seva importància ja era constatada pels propietaris, que recorrien a personal especialitzat per a la seva redacció.

El llibre es clou amb un apèndix que relaciona els arxius patrimonials identificats a les comarques gironines, amb una distribució per comarques i amb la indicació de si es troben dipositats en un centre públic. La relació permet constatar, si més no, dues realitats: l'enorme riquesa (gairebé quatre-cents arxius) del territori gironí en aquests fons i la feina que resta encara per fer perquè aquesta documentació sigui accessible als estudiosos.

Els arxius patrimonials era un llibre que calia escriure. El seu millor elogi és la seva utilitat, la seva doble utilitat: per als investigadors interessats en la recerca de la història rural i per als responsables dels centres públics, sobretot els arxivers comarcals, que custodien aquest tipus de fons.

Antoni Mayans

Albert Compte

Història i ensenyament a secundària

Albert Compte (Castelló d'Empúries, 1919) ha estat professor d'Institut fins l'any 1987. L'entrevista que reproduïm i, sobretot, la vitalitat d'un docent que ha viscut bona part del segle XX, han de servir d'estímul i d'exemple a una part del col·lectiu de docents dedicats a la Història i la Geografia en aquests moments d'incertesa que passa la professió.

Vostè va estudiar el batxillerat al Collell, acabà el sisè curs a l'institut, l'únic institut que hi havia en aquells moments a Figueres, i començà la carrera just a la immediata postguerra, l'any 1939. Expliqui'ns l'ambient de la universitat, els professors que hi va tenir.

Quan vaig començar molts havíem perdut anys durant la guerra i varen fer una cosa que en deien cursos intensius, de manera que els dos cursos comuns els vàrem fer en un de sol. Això va ser una estafa perquè amb un curs mai no en pots fer dos. A mi, aquella gent que em diuen: «Home, escolta, jo simultàniament he fet Dret i he fet Història» els dic: «Si ets un superdotat, bé. Si no, malament per Dret i malament per Història».

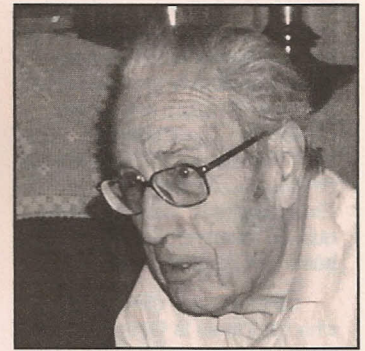
En aquell moment a la universitat hi havia molta gent perquè ens varen ajuntar... I a Lletres encara passava una altra cosa: que als que feien Dret els exigien una o dues assignatures de Lletres. Llavors, es matriculaven i passaven a la facultat de Lletres per aquestes dues assignatures. De tal manera que hi havia tants o més estudiants de Dret que no pas de Lletres. O sigui, aquests primers cursos comuns jo recordo que hi havia molta gent i, és clar, una mica d'enrenou. I des del punt de vista de la qualitat de l'ensenyament, no es podia demanar qualitat en classes de tanta gent i en cursos intensius que et preparaven a corre-cuita per, en un curs, fer-ne dos. Per tant, en aquest aspecte els cursos que en dèiem comuns, fluïxos.

En canvi, en l'especialitat va tenir com a professors a alguns historiadors de prestigi...

A l'especialitat va ser diferent. Primer, érem molt pocs, no arribàvem a deu o dotze els que fèiem Història. D'aquests n'hi havia set o vuit que eren noies i els tres o quatre restants érem nois. Aquí vaig tenir bons professors i mals professors. Recordo en Pericot, que ens va fer història antiga; l'Alberto del Castillo, història medieval; l'Udina ens va fer diplomàtica i paleografia; l'Almagro, que ens va fer prehistòria i arqueologia. Aquests són els que recordo millor. També recordo especialment a un que es deia Amorós que ens feia numismàtica i epigrafia. Un cas molt curiós perquè era un senyor que estava mig cec, de tal manera que l'acompanyaven a classe. Ell tenia la taula plena de monedes i les coneixia pel tacte. Aquelles eren unes classes molt disteses: érem vuit o deu al voltant d'una gran taula i allò sí que era una classe eminentment pràctica. Posteriorment aquest bon senyor devia empitjorar i en va venir un altre, Mateu Llopis -aquest ja és conegut- molt competent, però una mica avorrit perquè ell, més que la part pràctica, es va dedicar a fer aquestes teoritzacions de la numismàtica que són tan avorrides. No numismàtica dintre de la història econòmica. No. Numismàtica, numismàtica. Aquesta no hi ha qui l'aguanti! Entre els dolents destacaria sobretot a un tal Pérez Agudo, el "agudo" Pérez, que era de geografia. En vàrem sortir ben lluïts de geografia.

En general, es queixa de la manca de pràctiques que hi havia a les seves classes.

Sí. Aquests donaven bones classes, però era la típica lliçó magistral. Per mi el posar-te en contacte amb els orígens de la matèria és tant o més important que la

lliçó magistral. En història has de saber els fets històrics, però també i fonamentalment com es busquen aquests fets històrics. I això ho vàrem tenir molt poc. Per exemple, d'arqueologia i prehistòria vàrem pujar dues o tres vegades al Museu Arqueològic de Barcelona, que té un fons molt bo. Allí hi havia molt a fer des del punt de vista pràctic i no vàrem fer gairebé res, poca cosa. I quant a paleografia i numismàtica, el mateix, tot i que el catedràtic era bo, eh? Aquest, l'Udina, ens va portar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, perquè el veiéssim, però una sola vegada. Clar, no n'hi ha prou, d'això. O sigui, el que jo considero fonamental, que és anar a les fonts, ens ho vàrem haver de fer més o menys nosaltres pel nostre compte. Haguérem anat sempre coixos. Per això quan vénen estudiants jo sempre els dic: «Escolteu, aquestes assignatures que podeu fer amb un llibre, vosaltres mateixos. No és que no siguin importants; però allò fonamental és, primer, que feu llatí i segon, que aneu a treballar en arxius». Això és fonamental per mi. Bé, i els que fan arqueologia, que facin treball de camp, evidentment.

Va notar que coixejava de geografia i va assistir a les classes del professor Solé i Sabarís. Quan va ser això?

Quan vaig sortir de la universitat sabia menys geografia que no pas quan hi vaig entrar. Vull dir que no en sabia. Aleshores, és clar, havia de preparar oposicions, on el 50% del programa era història, però l'altre 50 % era geografia. I d'aquesta, la meitat era geografia física, que a nosaltres ens ve una mica ampla. I vaig anar a parlar amb el doctor Pericot -que el coneixia- i em va aconsellar que anés a veure al doctor Solé i Sabarís, que llavors era el número u en geografia física i un gran geòleg. A més a més, era un home que tenia una qualitat que a vegades no tenen els professors d'universitat: sabia divulgar la seva matèria. Que no és fàcil! Divulgar geologia per a un de lletres no és fàcil i ell sabia fer-ho. Em vaig matricular de geografia física, vaig anar fent pràctiques amb ajudants que ell em va posar al meu costat: recordo una d'elles, la Carme Virgili, que va ocupar un alt càrrec durant el govern socialista, va ser directora general d'universitats i era catedràtica de geologia a Oviedo. Aquesta em va ensenyar a fer talls geològics, blocs, diagrames, etcètera. I és clar, m'ha servit molt, això. Perquè per a la gent d'humanitats les ciències pròpiament dites no són el nostre fort.

Quan acaba la carrera s'ha de guanyar la vida i li proposen de quedar-se d'ajudant a la universitat. Per què no s'hi va quedar?

Quan vaig acabar en del Castillo em va dir: «Escolti, a vostè no li interessaria de quedar-se d'ajudant de classes pràctiques a la universitat?» I jo, com que m'havia de quedar a Barcelona a donar classes, perquè en aquell moment no tenia cap altra solució, vaig acceptar. Vaig estar d'ajudant de classes pràctiques fins que vaig marxar de Barcelona. I que li va saber molt greu a ell, perquè em va dir: «Hombre, Compte, pero usted abandona la universidad, usted aquí tiene un camino en la universidad». Vaig dir «Sí, don Alberto, pero yo necesito ganarme la vida y la universidad me da, sí prestigio, pero no me da dinero. Tengo que ganarme al menos para comer y para tener una habitación para vivir.» I llavors, mira, vaig guanyar les oposicions primeres que eren d'adjunt. Perquè es varen celebrar oposicions de càtedres... Bé, he de començar per dir que llavors per tota Espanya hi devia haver només cent vint o cent trenta instituts. Les places vacants es varen convocar quasi totes els tres anys després de la guerra, perquè moltes havien quedat vacants i les varen cobrir. Per tant, quan jo vaig acabar, quasi totes estaven cobertes. No hi va haver oposicions de càtedres i mentrestant varen sortir aquestes d'adjunties i va ser a les que vaig anar: i em va tocar anar a Lleida. Vaig deixar tot el que feia a Barcelona i me'n vaig anar a Lleida.

A Lleida s'hi va estar tres anys...

Allà consolido la preparació d'oposicions per càtedres, perquè l'adjuntia... Sí, ja et guanyaves la vida, però molt elementalment, eh? Llavors ho completava donant classes a col·legis particulars de Lleida. Em defensava, però això no era realment per viure. Jo, és clar, festejava, m'havia de casar i deia: «Amb això no pots pas casar-te. Amb això en tens per a tu, però per a casar-te no». O sigui, això em va impulsar més a fer oposicions a càtedres.

De sempre ja havia tingut clar que volia anar a fer classes a un institut d'ensenyament mitjà.

Sí, de seguida ho vaig veure clar. Jo volia venir a Figueres i ser professor d'institut. Quan vaig començar a estudiar aquesta va ser la meva finalitat, la meva il·lusió. Aquí m'hi trobava molt bé i, a més,

Des de la seva tesi doctoral dedicada a la Geografia de l'Alt Empordà, publicada a Pirineos, 1963-64, i que és un excel·lent retrat del paisatge i les formes de vida de les poblacions empordaneses anteriors a les grans transformacions dels anys seixanta del segle XX, Albert Compte ha vingut publicant els seus treballs, sobretot als *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, institució de la qual és membre actiu i puntal bàsic des de la seva fundació.

La seva feina d'investigació s'ha centrat en la Geografia, molt influenciat pel possibilisme geogràfic que es feia a la Catalunya de la postguerra, i en especial per la figura del Dr. Solé Sabarís, sota la direcció del qual publicà la síntesi de l'Empordà a la *Geografia de Catalunya* d'Aedos, vol. II, 1964. Dels seus treballs cal destacar la història de l'urbanisme a Figueres, Castelló d'Empúries, Sant Pere Pescador i també les transformacions del cabal dels rius Muga i Fluvià, treball publicat a la Societat Catalana de Geografia, de la qual és dels membres més antics.

Al mateix temps, des de la història local ha analitzat els canvis i les transformacions de la història general: els estudis dedicats a Castelló d'Empúries són un bon exemple, com també els que ha centrat en la Jonquera, que va començar per l'anàlisi de com la frontera canviava l'estructura productiva d'aquesta població i la de Port Bou.

D'altra banda, la seva feina investigadora l'ha portat a publicar un important recull de memòries, les d'Isabel Piferer (1814-1883), casada a can Anglada de Vilert, el qual és una bona aportació a la història rural.

en aquella època el catedràtic d'institut era una persona d'una certa categoria, cosa que no passa ara.

Quan estudiava el batxillerat, m'agradaven més les lletres que les ciències però, vaja, tot m'agradava. Per exemple ara no és que vulgui ser plumero amb això- de l'últim curs, aquest sisè, vaig treure matrícula de filosofia i l'altra de química. Vull dir que em defensava, o sigui, era treballador, no és que tingués... Era com els altres, però treballava. Sobretot era ordenat en el treball i això potser m'ho varen imposar al Collell. Al Collell, evidentment, el nivell del professorat no era molt alt; molts eren capellans de la diòcesi, els més espavilats els posaven allí. Per tant, no eren gran cosa. Però l'ordre que posaven quant a estudi m'ha ajudat sempre molt i, essent una persona normal, m'ha donat molt rendiment. I he pogut alternar sempre la diversió amb l'estudi. Sempre he tingut temps.

Aprovà les oposicions a càtedra i va estar destinat set anys a Cartagena. Va tornar a Figueres l'any 1957. Per tant, va estar molts anys a Figueres fent de professor. Però mentre està a Figueres i fa classe a l'institut també fa recerca, treballa en la investigació, publica la tesi doctoral sobre la geografia de l'Alt Empordà, s'ha dedicat a la geografia i a la història bàsicament

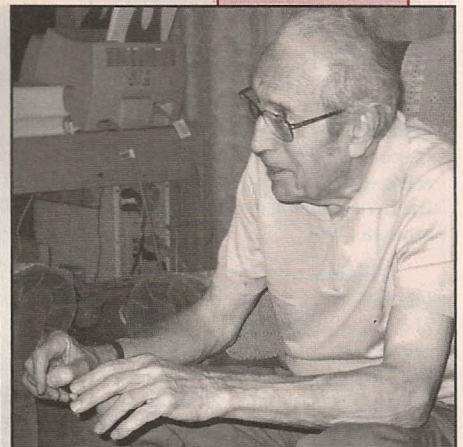
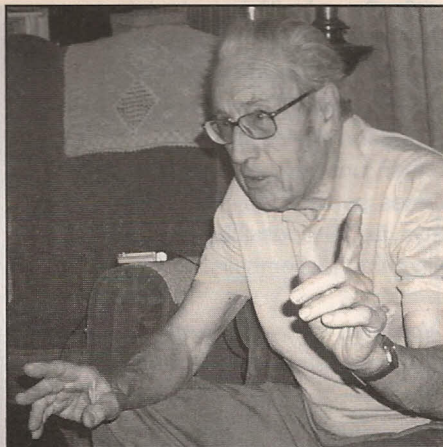
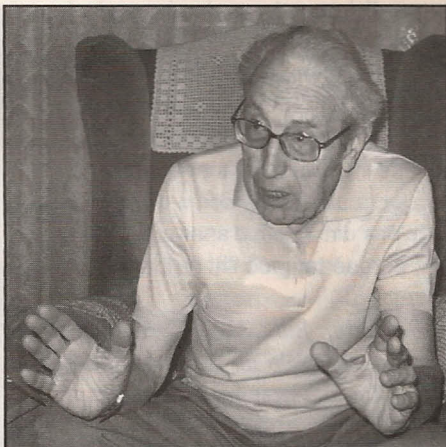
coses. Si un vol, hi ha temps. És qüestió de saber repartir el temps. Jo vaig començar ja quan estava a Lleida, on hi vaig fer el primer treball: un petit estudi sobre l'horta de Lleida, un estudi geogràfic. I quan estava a Cartagena en preparava un altre sobre el Campo de Cartagena que llavors no el vaig acabar, però encara tinc els ori-

" en la història, la geografia juga un paper; la història en part és una geografia humana dels temps passats "

ginals. Per tant, no és que hagi estat gran problema per mi. Crec que es pot compaginar -més o menys, evidentment. Això també depèn de les ganes que en tingui un i de les possibilitats.

Com va començar amb la geografia?

Vaig començar amb la geografia potser perquè vaig veure'm tant negat de geografia que llavors al fer geografia a la universitat vaig dir: «Doncs sí que és interessant la geografia». I a més, en la història, la geografia juga un paper. O sigui, t'ajuda a comprendre alguns fets de la història. Ja coneixeu aquesta obra d'en Braudel, *El Mediterrani i el món mediterrani en temps de Felip II*, on ell comença amb una visió de tipus geogràfic. No sóc

local. Com veu la compaginació entre recerca i ensenyament?

Jo sempre l'he vista molt clara. En el meu cas era més complicat perquè amb la farmàcia de la meva dona havia hagut d'anar les tardes a la Jonquera a fer de dependent de la meva dona. Per tant, he hagut d'harmonitzar aquestes varies

determinista, ni molt menys, però vull dir que ajuda una mica. Perquè la geografia, és la geografia física i la geografia humana, també. I potser la història en part és una geografia humana dels temps passats. En part, eh? en part.

Llavors es dedica a publicar i, de

fet, està en l'evolució i el desenvolupament de l'Institut d'Estudis Empordanesos. Pràcticament, cada any ha anat publicant un article en els Annals i, a més, els seus articles són d'allò més variat: geografia, ara últimament de geografia rural, geografia urbana, d'història...

Sí, bé, un professor d'institut, sempre ho dic, és com aquells músics que toca-

" un professor d'institut és com aquells músics que tocaven pels pobles la trompeta, el bombo i alguna altra cosa... quaranta mil teclès "

Albert Compte ha estat catedràtic de Geografia i Història durant els quaranta anys de la seva vida laboral, repartida en tres anys a Lleida, set a Cartagena i la resta a Figueres.

Ha estat un professor que ha sabut inculcar la feina de l'historiador entre els seus alumnes, sobretot, la sistematització que demostrava en les seves classes i en la necessitat, sempre recordada, de compaginar la docència i la investigació. La seva va ser una època diferent pel que fa, sobretot, a la condició social del professorat d'Institut, però l'èmfasi que posa en la necessitat de compaginar la faceta de docent i d'investigador, que considera indestruïbles, s'haurien de tenir en compte en un moment que, entre el professorat de secundària, la desmotivació cada vegada abunda més.

D'altra banda, ara quan s'ha fet obligatori el treball de recerca al Batxillerat, que pot suposar el primer inici a la investigació dels joves investigadors, val la pena recordar que Albert Compte en el darrer curs de batxillerat ja feia fer un treball d'iniciació a la recerca als seus alumnes... i d'això ja fa molts anys. Començava dient: «i del teu poble, què en saps? Seria interessant que en fessis una petita investigació». Quan el tornava corregit sovint anotava com es podria continuar aquell treball que, necessàriament, era sobretot un treball limitat a la recerca bibliogràfica.

ven pels pobles i tocaven la trompeta, el bombo i una altra cosa i així... quaranta mil teclès. No les podem tocar bé, ja me'n faig càrrec d'això. Però, mira, és divertit, no?

Jo recordo de les seves classes la claredat en l'exposició i, sobretot, els seus esquemes.

Jo sóc un home esquemàtic. Jo sense esquemes em veig perdut. He estat un home d'ordre sempre, fins i tot en política. Sóc un home d'ordre. Hi ha gent que té més facilitat de parlar, que tenen més facundia que en diuen. Jo no. Si no vaig amb un esquema em perdo. I també són útils per a l'alumne perquè, és clar, pots parlar de moltes coses, però llavors dius: «l'aquest alumne què n'ha tret del que li has dit?» Perquè allò important és que a l'alumne li quedin dues o tres idees del que expliques. Dius «Ja estaria content sí, del que he explicat, això, això i això altre li queda, i clar». Moltes vegades no és així i es formen uns embulls importants. Amb esquemes potser també se'ls faran però almenys fas els possibles perquè no hi caiguin en aquest embolic.

Vostè es va avançar en el que ara és la reforma, en què es demana un treball de recerca. Quan s'acabava COU vostè feia fer un treball de recerca, un treball de primera investigació. Per què?

Perquè considerava que era un complement. Als alumnes sempre els he dit: «Nois, jo explico això, sí. Però vosaltres heu de veure si realment el que jo us explico és realment això.» Això també ens passa en el nostre nivell. Un article, sí, molt bé, però... escolta, d'on ho ha tret aquest? I el que ha tret m'agradaria veure-ho. I com ho interpreta? Per mi això és

fonamental, en tot -no només en història- en tot. Cal anar a les fonts del coneixement. I considerava que això era el punt de partida; molt modestament, perquè en aquestes edats, evidentment, es limitaven moltes vegades a copiar d'aquest i d'aquell altre llibre. Bé, però ja era alguna cosa. També els obligaves a anar a buscar altres llibres que no fossin el de text. Era començar a posar en contacte l'alumne amb les fonts o amb la bibliografia, una cosa que moltes vegades no es feia; el professor es limitava a xerrar una estona i l'alumne, si ho feia, a llegir una estona. Això, molt bé, és bàsic, però, no n'hi ha prou.

Per tant vostè defensa que un alumne de disset, divuit anys comenci a anar a les fonts.

Jo crec que sí, i tant! No només amb la història. Amb tot, això s'hauria de fer amb tot.

Però, en la seva època, quan estava en actiu, la resta de professors no ho feien.

No, perquè estava de moda el que en deien l'ensenyament memorístic. Ara potser hem caigut a l'inrevés. Ara han tret la memòria, i és clar, la memòria també és indispensable, sobretot a determinades edats. I potser s'abusa una mica massa dels treballs... Només història dels reis i de tot això, no; però aquest és l'esquema que serveix per col·locar-hi els fets. És com els metges que estudien anatomia: La medicina no és anatomia, però els metges ho han de saber. En història i geografia és fonamental tenir uns coneixements diguem-ne memorístics. Ara, no n'hi ha prou i potser no és el més important això. El més important és anar a les fonts. Però, és clar, a un nen de deu o dotze anys no li pots pas dir: «Hem d'anar a les fonts, noi». No, perquè tampoc t'hi arribarà.

Vostè, just abans de començar cada curs, tenia un costum que era fer un viatge pel mes de setembre.

Sempre, sí. D'alguna manera viatjar era una classe pràctica. Viatjar és geografia i història. Veus el paisatge físic, el paisatge humà, veus la història de l'art, etcètera. A mi m'agradava, per exemple, si anava a algun lloc, asseure'm en un cafè a veure passar la gent. I deia: «Però això també és geografia, geografia humana.»

Text: Josep Colls i Pere Gifre.

sobre les possibilitats didàctiques de treballar amb fons d'arxius. La novetat és fer-ho cooperativament, l'objectiu més important de les jornades que us ressenyem.

Continguts i desenvolupament de les Jornades

Els primers dies de setembre es van realitzar, a l'ICE de la Universitat de Barcelona, les *Primeres Jornades Ensenyament-Arxiu* amb una àmplia participació de professors i d'arxivers d'arreu de Catalunya. El grup impulsor s'havia proposat tres objectius: analitzar els models d'interacció entre els centres educatius i els arxius a diversos països europeus, fomentar la comunicació i la reflexió entre els arxius i els centres educatius de Catalunya, per conèixer i divulgar les experiències didàctiques amb fons d'arxiu que s'han realitzat, i fer propostes de futur sobre les característiques dels serveis didàctics dels arxius. La coherència entre els objectius i el disseny i organització de les Jornades va permetre avançar en les tres línies.

Aquesta ha estat la primera trobada entre arxivers i ensenyants i constitueix, per tant, el primer gest d'aproximació entre ambdós col·lectius per compartir la reflexió sobre un tema: la utilització didàctica dels fons d'arxius i els treballs de recerca escolars tant de primària com de secundària. En el transcurs de les Jornades es plantejà de manera específica la necessitat de crear pautes metodològiques i protocols d'interacció entre pro-

pants ja podien disposar del llibre d'actes que recull aquestes valuoses aportacions, la resta de ponències i les comunicacions.

El segon eix de reflexió, *Experiències didàctiques amb fons d'arxiu a Catalunya*: estat de la qüestió, es canalitzà a través de dues ponències i de l'àmplia participació dels comunicants. La ponència de l'Associació d'Arxivers de Catalunya, "Reflexions per utilitzar didàcticament els fons d'arxiu de Catalunya. El servei educatiu: una funció, un repte, una necessitat?", descriu i analitza la situació actual des de l'òptica dels arxius i aporta dades molt interessants que són el resultat d'una enquesta realitzada als arxius catalans. A continuació es defensaren la meitat de les comunicacions, que superaren de llarg la vintena. La ponència de la tarda, "Didàctica de la història amb fons primàries", realitzada per docents especialistes en el treball didàctic amb diverses fons primàries, plantejà els problemes didàctics d'aquesta metodologia innovadora, tant els generals com els específics derivats de la tipologia de les fons emprades (documentals escrites, fotogràfiques i orals). Les fons materials no foren objecte d'anàlisi perquè comportava entrar en les interaccions museu-ensenyament o patrimoni-ensenyament que no eren objectiu de les jornades.

En nombres absoluts la meitat de les comunicacions presentades corresponen a cada col·lectiu; per tant, podem afirmar que la participació va ser equilibrada. Els percentatges d'assistència reflectien també una situació d'equilibri. De les 150

" pel que coneixem de la pròpera Ley de Calidad, sembla que retornem a un ensenyament tradicional, que prescriu una visió de la història basada en la diacronia clàssica -protagonitzada quasi exclusivament per la història política de l'estat central- i al mètode magistrocèntric transmissiu "

fessors i arxivers per a la realització i tutorització del treball de recerca de segon de batxillerat.

El primer eix de reflexió, *Els serveis didàctics dels arxius a Europa*, ens va facilitar el coneixement de propostes innovadores a alguns països de la Unió Europea, gràcies a les quatre ponències a càrrec de reconeguts experts que analitzaren la situació a Escòcia (Margaret McBryde), a França (Gràcia Dorel-Ferré), a Itàlia (Ivo Mattozzi) i a l'Estat espanyol (Ramon Alberch). El mateix dia d'inauguració de les Jornades, el 5 de setembre, els partici-

persones assistents un 50% eren arxivers i l'altre 50% docents. La majoria de professors eren de secundària. Cal destacar l'àmplia col·laboració d'arxivers i de professors en les comunicacions, sobre tot, si tenim present que és la primera vegada que ens trobem conjuntament. Tant els arxivers com els docents fa temps que avancen en la reflexió sobre la interacció arxiu-educació. És positiu comprovar que algunes comunicacions estaven escrites per equips mixtes d'arxivers i docents (Sant Feliu de Llobregat, Taller de Projectes), o de responsables de museus

i arxius (Badalona, Sant Feliu de Guíxols). El nivell de reflexió i la qualitat d'algunes experiències didàctiques poden ser la base d'un camí compartit de cara al futur, sobre tot si entre tots aconseguim que l'administració sigui sensible a la creació de serveis educatius als arxius.

En aquest sentit, el currículum obert on el professor pot actuar d'intel·lectual autònom i, a Catalunya, el treball de recerca a segon de batxillerat faciliten les metodologies innovadores i la trobada entre centres educatius i arxius. Els primers anys de democràcia algunes experiències didàctiques, realitzades en cooperació entre els arxius i els centres educatius, s'han afirmat com antecedents creatius presents en els objectius de les Jornades: Cervera, Sant Feliu de Guíxols, Girona... Dissortadament, pel que coneixem de la propera *Ley de Calidad*, sembla que retornem a un ensenyament tradicional, que prescriu una visió de la història basada en la diacronia clàssica -protagonitzada quasi exclusivament per la història política de l'estat central- i al mètode magistrocèntric transmissiu.

El darrer dia, abans de la taula rodona, es presentà el CD interactiu *Viure en un castell de frontera el segle IX*, com a referent didàctic de com treballar amb tota mena de fonts primàries, valorar la potencialitat educativa dels nous tipus de suport tècnic i, sobretot, com a testimoni d'un bon treball en equip entre la recerca universitària de qualitat i la innovació de la didàctica de la història a secundària.

La taula rodona servia per reflexionar sobre el tercer objectiu de les jornades: fer propostes de futur sobre les característiques dels serveis didàctics dels arxius, partint de la reflexió conjunta ensenyants-arxiviers. Es demanava a experts i a responsables de l'administració que contestessin la mateixa pregunta: quins serveis didàctics dels arxius són els més adients per respondre a les actuals necessitats educatives? La resposta situà el debat i ajudà a dissenyar camins de col·laboració entre docents i arxiviers, que es recullen, en part, en les conclusions. Al llarg de taula rodona es plantejaren diverses qüestions: Quins són els arxius més adients per crear serveis didàctics?, Quines característiques ha de tenir un arxiu per acollir població escolar?, Amb quins recursos materials i humans hauria de comptar un Servei Didàctic per exercir de manera satisfactòria les seves funcions? Com articular canals de comunicació entre els arxius i el món educatiu?

Com pot repercutir la creació de serveis didàctics als arxius en l'oferta de Crèdits Variables i en el Treball de Recerca de segon de batxillerat? Cal crear equips mixtes arxiviers-ensenyants per impulsar el naixement dels serveis didàctics dels arxius?

Abans de l'acte de cloenda de les Jornades es llegiren les conclusions, que es penjaren a la Web de l'ICE i es presentaran conjuntament amb el llibre d'actes al Departament d'Ensenyament i al Departament de Cultura, ja que per avançar en la consecució dels objectius de les jornades cal la coordinació entre ambdós departaments.

Finalment, el grup impulsor de les jornades, es a dir, els membres del comitè científic i el comitè organitzador, s'ha constituït en plataforma oberta de debat sobre el tema i ha assumit les responsabilitats de donar continuïtat a les Jornades i de difondre les conclusions, que oferim com a resum de les diverses reflexions que arxiviers i ensenyants realitzàrem durant les Jornades.

Conclusions de les Primeres Jornades Ensenyament-Arxiu, Didàctica amb fonts d'arxiu:

- 1.- Es constata la necessitat de normalitzar el servei educatiu als arxius catalans.
- 2.- Les noves demandes educatives fan necessàries noves actuacions en els arxius.
- 3.- Els arxius han d'assolir l'equilibri

entre la gestió documental i la funció cultural.

4.- No s'ha de confondre la funció didàctica dels arxius amb la funció cultural més genèrica.

5.- La relació entre ensenyants i arxivers no pot establir-se únicament a partir de paràmetres voluntaristes sinó mitjançant la planificació i l'organització dins el marc professional.

6.- Cal definir el perfil professional dels tècnics dels serveis educatius dels arxius.

7.- Es palesa la necessitat d'establir programes de formació en tècniques de recerca escolar i coneixement dels arxius.

8.- Les tecnologies de la informació i de la comunicació (TIC) poden ser l'oportunitat per garantir i potenciar l'accés i, alhora, la conservació dels documents.

9.- Cal tendir a l'elaboració de materials didàctics d'arxius que puguin ser generalitzables i aplicables a d'altres arxius superant l'àmbit local.

10.- Cal millorar els canals de comu-

nicació per tal de difondre l'existència dels materials didàctics. En aquest sentit, els Centres de Recursos Pedagògics hi poden jugar un paper cabdal.

11.- S'evidencia la manca en la dotació de recursos humans i econòmics en el funcionament dels serveis educatius dels arxius.

12.- Cal establir plataformes de debat i intercanvi entre els sectors professionals dels arxivers i ensenyants, amb el suport i la implicació de les Administracions, Universitats i Associacions professionals.

13.- Es palesa la necessitat de potenciar la coordinació entre les polítiques de cultura i ensenyament de les diferents Administracions.

14.- Es donarà a conèixer el contingut i les conclusions d'aquestes Jornades als responsables tècnics i polítics de les diferents Administracions.

Gemma Tribó Traveria,
Departament de Didàctica de les Ciències
Socials, Universitat de Barcelona

CRÒNICA DE LA JORNADA LES VISITES PASTORALS

El passat 21 de juny de 2002 va tenir lloc la jornada dedicada a les visites pastorals amb la participació dels historiadors Lluís Monjas, Xavier Solà, Eugeni Perea i Joaquim M. Puigvert. L'objectiu de

historiogràfica que realitzaren els ponents per al període que tenien assignat, es va posar en evidència que les visites pastorals són una font prou coneguda dins l'àmbit de la història medieval i la història moderna i molt poc utilitzada pels historiadors d'època contemporània. Un altre punt d'acord entre els ponents fou la constatació que més enllà del tòpic àmpliament estès que afirma que la visita pastoral és una font "objectiva" i "qualitativa", no es disposa, ara per ara, per a l'àmbit català (a diferència d'altres historiografies europees) d'una reflexió general i sistemàtica que posi especial èmfasi en els problemes d'interpretació que genera la font. En definitiva, es pot concloure que la jornada va posar en evidència l'encert de dedicar un llibre de la col·lecció "Fonts" de la BHR a les visites pastorals. Ben segur que esdevindrà un útil instrument per als investigadors i, també, per a la docència universitària. I contribuirà, com tots els altres llibres de la mateixa col·lecció, modestament, a reequilibrar un xic el mercat del llibre d'història, més àvid de grans síntesis de divulgació que no pas de dotar d'infraestructures i eines d'investigació la historiografia i la docència universitària.

Redacció

JORNADA LES VISITES PASTORALS

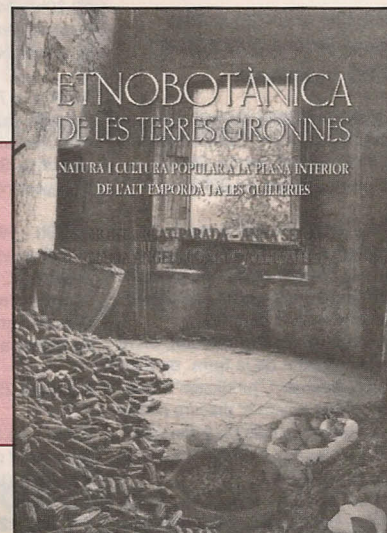

la jornada era presentar les múltiples possibilitats que ofereix aquesta font històrica als historiadors a Catalunya ja siguin medievalistes, modernistes o contemporanistes. De fet, els participants varen aprofitar per a presentar en públic les seves respectives col·laboracions al llibre en curs dedicat al mateix tema i que es publicarà dins la Biblioteca d'Història Rural de l'AHRCG, en la col·lecció "Fonts". A través de l'estat de la qüestió

El Laboratori de Botànica de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona va endegar fa més de deu anys una línia de recerca dedicada a etnobotànica, a l'estudi dels usos que cada població ha donat a les plantes. Aquesta línia ha generat un conjunt de treballs entre els quals cal situar el llibre d'aquesta ressenya. Es tracta d'una obra que compila el saber local sobre aprofitaments vegetals en dos àmbits territorials gironins, les Guilleries i la part de l'Alt Empordà compresa entre la Muga i el Manol (de Darnius i Albanyà fins Vilanova de la Muga). El mètode seguit ha consistit en la realització d'un model particular d'entrevista, l'enquesta etnobotànica, que inclou la identificació sobre el terreny de les espècies a les quals els entrevistats es refereixen. En total s'han realitzat quaranta-tres entrevistes amb setanta-sis informants i s'ha recollit informació sobre 288 taxons, entre l'11% (Alt Empordà) i el 20% (Guilleries) de tota la flora dels territoris estudiats. Els resultats es presenten en forma de fitxes ordenades i sistematitzades en quatre catàlegs etnoflorístics: un catàleg de plantes i els seus usos, un segon de mescles de plantes, un tercer dedicat a licors i ratafies i un darrer sobre aprofitaments forestals. Com a obra de referència, està acompanyada d'un seguit d'instruments de consulta i complements informatius -entre ells un recull fotogràfic- que faciliten molt la tasca del lector, però també conté alguns capítols amb major voluntat analítica on s'analitzen de forma comparada la tipologia dels usos i la fitonima.

Es tracta, globalment, d'una obra metòdica i amb una factura correcta que fàcilment crida l'atenció dels qui s'interessen per les relacions entre una població i el seu territori -ja es tracti d'historiadors, geògrafs, ecòlegs, o antropòlegs-, especialment perquè permet penetrar en un dels aspectes més intangibles d'aquestes relacions, el dels aprofitaments menors que a penes deixen rastre documental. Com els autors observen, els coneixements etnobotànics estan desapareixent molt ràpidament amb la defunció de la població de major edat tant pels efectes que el despoblament rural té sobre un saber marcadament territorial com per les conseqüències sobre la transmissió de coneixements que comporten les pautes de consum altament estandarditzades i

**Montserrat Parada,
Anna Selga, Maria Àngels
Bonet i Joan Vallès,**
Etnobotànica de les terres gironines. Natura i cultura a la plana interior de l'Alt Empordà i a les Guilleries, Girona, Diputació de Girona, 2002

mercantilitzades que han acabat dominant. En aquest context, tot intent de fixar i preservar aquest saber és socialment valuós i necessari, i no només per la seva potencial utilitat en futurs fàrmacs.

El llibre, tanmateix, és parcialment decebedor. Aparentment els autors aposten per una concepció àmplia de l'etnobotànica, no limitada als usos medicinals i veterinaris, de manera que el llibre també inclou aprofitaments gastronòmics, licorosos, l'elaboració d'estrís i eines, etcètera. Tant el títol com el plantejament inicial incideixen en aquesta direcció. Però el seu desenvolupament acaba generant una certa decepció. A diferència dels usos farmacològics, que estan descrits amb minuciositat i sistematicitat, la resta d'aprofitaments tenen un tractament molt més superficial i hom té una mica la sensació que els autors s'han limitat a aprofitar algunes informacions disperses que havien recollit quasi per atzar. El catàleg d'aprofitaments forestals, per exemple, és ridículament curt, limitat a vuit espècies. Hom pot comprendre que els autors tinguin un especial interès en els usos mèdics de les plantes, però el lector també té el dret d'exigir major coherència en el plantejament. Tot plegat, però, no impedeix que es tracti d'una obra de referència d'indubtable utilitat.

Enric Saguer

agenda

■ XV Seminari d'Història Econòmica i Social.

Propietat de la terra i Anàlisi Històrica: Teories, pràctiques i discursos

Organitzat pel Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC-Secció Vicens Vives) de la Universitat de Girona, 22 i 23 de novembre de 2002

El Seminari vol fer-se ressò de les investigacions en història agrària que, en els darrers anys, han qüestionat obertament els models de desenvolupament històric més en ús. Aquests models s'han concretat, en el cas de la propietat de la terra, en una visió excessivament "juridicista" de la història, ja que sovint el discurs històric ha fet servir les lleis i les disposicions jurídiques per explicar les pràctiques de la propietat.

D'altra banda, els resultats dels estudis de realitats històriques concretes -locals, regionals, a Anglaterra, França, Espanya i arreu- obliguen a revisar els models tradicionals de desenvolupament econòmic i, al mateix temps, reclamen una perspectiva d'història comparada. En aquesta doble línia de reflexió, les sessions de treball del Seminari han estat concebudes com a sessions de debat i discussió entre historiadors de diferents realitats.

Els principals punts de debat que ha plantejat el responsable de cada sessió poden consultar-se en l'espai virtual Camps Oberts / Open Fields (<http://www.udg.edu/ilcc/CRHR.html>).

Programa:

Divendres 22 de novembre
9.00h - 10.30h *La "gran obra de la propiedad". Los motivos de un debate*, **Rosa Congost** (Universitat de Girona)

10.30h - 12.00h *De la propriété partagée à la propriété absolue: le cas*

français, **Gérard Béaur** (CNRS, Paris)

12.30h - 14.00h, *The Efficiency of Peasant and Capitalist Farms*, **Robert C. Allen** (Nuffield College, Oxford)

16.00h - 17.30h *Los cerramientos en España*, **Juan Diego Pérez Cebada** (Universitat de Huelva) i **Felipa Sánchez Salazar** (Universitat Complutense, Madrid)

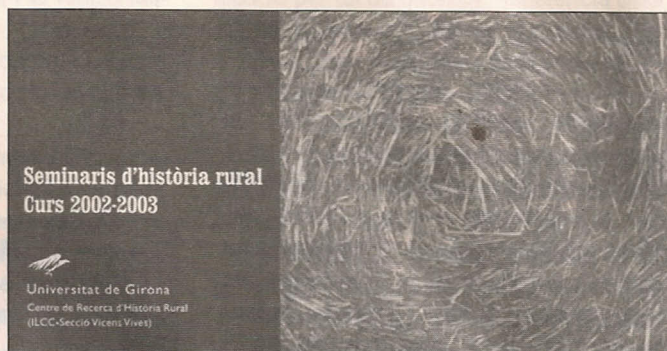
18.00h - 19.30h *Bienes comunales y redefinición de derechos de propiedad*, **Iñaki Iriarte-Goñi** (Universitat de Zaragoza) i **José Miguel Lana Berasain** (Universidad de Navarra)

Dissabte 23 de novembre

9.00h - 10.30h *Los discursos sobre la propiedad (siglos XVIII-XX)*, **Ricardo Robledo** (Universidad de Salamanca)

10.30h - 12.00h *La "reforma agraria liberal"*, **Josep Fontana** (Universitat Pompeu Fabra, Barcelona)

12.30h - 14.00h Taula rodona: *Propietat de la terra i anàlisi històrica. La perspectiva d'història comparada*

■ SEMINARIS D'HISTÒRIA RURAL

Curs 2002-2003

Organitzats pel Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC-Secció Vicens Vives) de la Universitat de Girona. Totes les sessions es faran a les 16 h a la sala del Centre de Recerca d'Història Rural (Facultat de Lletres, plaça Ferrater Mora, 1. 17071 Girona. Tel. 972 41 89 45). S'ha sol·licitat que l'assistència a cinc dels vuit seminaris sigui convalidable per un crèdit del doctorat de Lletres de la UdG. No cal fer inscripció.

Programa:

29 de novembre de 2002
Del bou a la vaca. La pesca d'arrossegament a Catalunya i l'Empordà, 1865-1936, **Georgina Soler Pujol**, Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC - secció Vicens Vives) de la UdG.

20 de desembre de 2002
Crisi urbana i canvi econòmic a la regió de Girona: el cas de Castelló d'Empúries (segles XV-XVII), **Josep Colls Comas**, Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC - secció Vicens Vives) de la UdG.

31 de gener de 2003
Fiscalitat i història agrària en la campinya de Còrdoba (siglos XVIII-XIX), **Antonio López Estudillo**, Centre de

Recerca d'Història Rural (ILCC - secció Vicens Vives) de la UdG.

28 de febrer de 2003
La incidència en el món agrari de les reformes liberals del Trienni, **Ramon Arnabat Mata**, IES El Foix

28 de març de 2003
El mas al Montseny: continuïtats i canvis durant els segles XIX a XXI, **Ferran Estrada Bonell**, Universitat de Barcelona

11 d'abril de 2003
La composició de les rendes del capítol de la Seu de Girona a la segona meitat del segle XVII, **Narcís de Puig de Traver**, Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC - secció Vicens Vives) de la UdG.

17 de maig de 2003
Concepción del paisaje y excursionismo en la Institución Libre de Enseñanza, **Nicolás Ortega Cantero**, Universidad Autónoma de Madrid

20 de juny de 2003
Ejididos y bienes comunales en la historia de Méjico, **José M. Pérez Collados**, Universitat de Girona

■ PREMIS I BEQUES

Vè Premi Romà Planas i Miró de memorialisme popular.

Certamen internacional que convoca l'Associació d'Amics de l'Arxiu de la Memòria Popular que premia el text memorístic (autobiografia, memòries...) considerat de més interès. S'admeten igualment textos escrits com testimonis orals recollits en àudio o vídeo. Dotació del premi: 1.202 € en metàl·lic i la publicació de l'obra guanyadora. Termini: 15 d'agost de 2003. Informació: Arxiu de la Memòria Popular. C/ d'Anselm Clavé, 44, 1r, 08430 La Roca del Vallès. Tel. 938 422 455. Apat. de Correus núm. 150.

Premis Llavor de Lletres de Creació i Recerca.

La convocatòria vol fomentar l'anàlisi d'aspectes relacionats amb l'economia, la política, la societat o la cultura

a Catalunya durant la dictadura franquista. La recerca pot realitzar-se a partir de fonts diverses: orals, escrites, visuals..., i es valoraran especialment les aportacions relacionades amb aspectes poc tractats o bé que aportin fonts documentals inèdites o poc conegudes. Els treballs que es presentin poden optar entre un abast general de les terres catalanes o, en el cas de centrar-se geogràficament en un espai concret, ho hauran de fer en les contrades penedesenques. Dotats amb 3.000 € el primer premi i 1.000 € el segon. Termini: 14 de març de 2003. Informació: La Fura. C/ Germanor, 3, 08720 Vilafranca del Penedès. Tel. 938 902 455, redaccio@lafura.org

■ EXPOSICIONS

El Montgrí que hem oblidat. Museu del Montgrí i del Baix Ter. C/ Major, 31, Torroella de Montgrí (Baix Empordà). Fins al maig de 2003. Exposició que vol donar a conèixer els resultats dels treballs de recerca sobre el massís del Montgrí que, des de fa tres anys, s'estan promovent des d'aquest museu i que apareixen publicats al número 19 de *Papers del Montgrí*. Entre altres aspectes, s'explica l'estudi de les activitats tradicionals a la zona, exemples de "paisatge humanitzat" (barraques, forns de calç, aixarts, l'activitat ramadera...) i, de manera específica, la construcció en pedra seca vista com a manifestació genuïna de l'arquitectura de les activitats tradicionals a l'àrea Mediterrània. Informació: Museu del Montgrí i del Baix Ter. C/ Major, 31, 17257 Torroella de Montgrí. Tel. 972 757 301, tdm@ddgi.es

mestall

redacció:
Mònica Bosch, Rosa Congost, Lídia Donat, Ricard Garcia, David Moré, Joaquim M. Puigvert
Per a informació i inscripcions:

ASSOCIACIÓ D'HISTÒRIA RURAL DE LES COMARQUES GIRONINES

Pl. de Sant Josep, 1
Arxiu Històric de Girona
17004 GIRONA
Tel. 972 22 55 00
Consulteu la nostra Web:
www.udg.edu/ilcc/ahr.html

Periodicitat: febrer, maig i octubre.
Dipòsit legal: GI-731-1999